

Miho Demović, *Velika povijest dubrovačke glazbe*, sv. 1-4. Dubrovnik: Stara dubrovačka glazba, 2018, 2444 str.

Na kulturnom planu Dubrovnika oduvijek se s pravom isticala važnost književne, likovne i graditeljske baštine, dok je glazbena prošlost sve do danas ostala slabije istražena i poznata. Glazbeni povjesničar Miho Demović autor je “Velike povijesti dubrovačke glazbe” koju je 2018. godine objavila udruga Stara dubrovačka glazba. U četiri opsežna sveska (ukupno 2.444 numerirane stranice, od čega 729 stranica notne građe) Demović otkriva iznimno veliko bogatstvo glazbene prošlosti Dubrovnika i njegove okolice od dalekog 10. stoljeća pa sve do 1944. godine. Poznato je da je tijekom svoje višestoljetne povijesti Dubrovnik snažno podupirao i kultivirao glazbu, pa je ona dosegla visoku umjetničku zrelost na svim područjima. Razvijala se crkvena, svjetovna, instrumentalna, vokalna i scenska glazba, kako autorska tako i reproduktivna. S druge strane, iako smo općenito svjesni te činjenice, mora se priznati da je do 1969. godine, kada je Miho Demović počeo objavljivati svoja istraživanja iz područja povijesti glazbe u Dubrovniku, dubrovačka glazbena baština bila relativno malo proučavana. Najveći doprinos u njezinom otkrivanju, proučavanju i sistematiziranju ostvario je upravo naš autor.

Rođen 1934. godine u Dubravicama (Konavle), Demović je nakon studija na Visokoj bogoslovskoj školi u Splitu diplomirao 1961. na Teološkom fakultetu u Zagrebu. Na Institutu za crkvenu glazbu diplomirao je 1969. godine. Istodobno je upisao i studij muzikologije i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, gdje je diplomirao 1970. godine, a na istom je fakultetu i magistrirao 1978. Tih je godina dao značajan doprinos obnovi crkvene glazbe u Hrvatskoj, između ostalog potaknuvši 1969. ponovno izlaženje časopisa *Sv. Cecilija*. Doktorsku disertaciju iz muzikologije pod naslovom *Musik und Musiker in der Republik Dubrovnik (Ragusa) vom Anfang des XI. Jahrhunderts bis zur Mitte des XVII. Jahrhunderts* obranio je 16. prosinca 1978. na Sveučilištu *Albertus Magnus* u Kölnu. Od 1965. do 1969. Demović je bio aktivan kao kapelnik, odnosno *regens chori* zagrebačke katedrale, a potom je istu dužnost obnašao od 1970. do 1975. u Dubrovniku. Od 1980. do umirovljenja 2002. ponovno djeluje kao *regens chori* zagrebačke katedrale. Uz to, cijeli je svoj radni vijek istraživao hrvatsku srednjovjekovnu glazbenu prošlost, posebice onu u Dubrovačkoj Republici. Na području glazbene medievistike i crkvene glazbe kasnijih razdoblja pronašao je i stručno-znanstveno obradio nekoliko dosad potpuno nepoznatih hrvatskih glazbenih liturgijskih rukopisa od srednjeg vijeka

do 18. stoljeća. S obzirom na svoju bogatu bibliografiju iz područja povijesti glazbe, može se reći da je Miho Demović jedan od najznačajnijih i najplodnijih hrvatskih muzikologa. Objavio je više od 200 znanstvenih radova i 30 zasebnih knjiga. Autor je 50-ak skladbi, među kojima je i scenska glazba za tragediju "Elektra" (1979. godine), glazba za crkveno prikazanje *Ecce homo* izvedeno na 36. Dubrovačkim ljetnim igrama 1986. godine i scenska glazba za prikazanje Mavra Vetranovića "Kako bratja prodaše Josipa" te za prikazanje "Sveta Margareta". Na području diskografije ističe se pionirski pothvat pod naslovom "Himnodijska glazba u Hrvatskoj od 10. do 12. stoljeća", objavljen u izdanju *Jugotona* 1981. s premijerno predstavljanim srednjovjekovnim napjevima dalmatinskih kodeksa u Demovićevoj transkripciji. Za svoj znanstveni rad iz područja muzikologije Demović je dobio dvije nagrade za životno djelo: Nagradu rada Dubrovnika 2007. i nagradu "Dragan Plamenac" Hrvatskog muzikološkog društva 2015. godine.

Četiri zasebne knjige koje čine "Veliku povijest dubrovačke glazbe" podijeljene su prema sudbonosnim povijesnim događajima koji su obilježili ne samo gospodarsko-političku, nego i društveno-kulturnu, pa tako i glazbenu prošlost Dubrovnika: Knjiga I. - od 1000. do 1667. godine; Knjiga II. - od 1667. do 1808. godine; Knjiga III. - od 1808. do 1918. godine; Knjiga IV. - od 1918. do 1944. godine. U knjigama, koje sadrže ukupno više od stotinu poglavlja, izneseni su iscrpni podaci i kritičko-stručne interpretacije arhivskih djela. Uz imena skladatelja i njihov opus, opisuje se i analizira svaki glazbeni fenomen, a objašnjen je i širi društveno-politički i kulturni kontekst u kojem su glazbenici djelovali, odnosno u kojem su djela nastala. Nažalost, mnogi su materijali nestali u potresima, požarima, te kao posljedica neodgovornosti i neznanja pojedinaca, dok su dosta toga i pojedini kolekcionari odnijeli u daleke krajeve. Sjetimo se samo notiranog beneventanskog misala dubrovačke katedrale iz 12. stoljeća koji se nalazi u Oxfordu, čiju je repliku Demović donio u Dubrovnik i ispravio krivo tumačenje jednog stranog muzikologa o lokaciji njegovog nastanka. Demović je pronašao i najstariji spomenik opće glazbene pismenosti u nas, Dubrovački beneventanski liturgijski priručnik obreda blagdana Sv. Nikole iz 11. stoljeća.

Demović je istražio djelovanje niza domaćih i stranih glazbenika u Dubrovniku, koje je Republika plaćala i pritom naročito vodila računa o kvaliteti orguljaša i pjevača u katedrali. Demović je istaknuo da je Dubrovnik bio jedno od europskih glazbenih središta, odnosno da se zaista radilo o internacionalnoj i kozmopolitskoj glazbenoj sredini. Sve do Velike *trešnje* 1667. godine glazbeni

je život u Dubrovniku cvao, djelovali su različiti orkestri, kao što je poznata Kneževa kapela, i razni puhački sastavi. Budući da je glazba zaista bila sastavni dio svakodnevnog života Dubrovčana, s vremenom su se formirale generacije domaćih glazbenika i skladatelja. I u dubrovačkim samostanima oduvijek se pjevalo i skladalo. Među skladateljima koje je Demović donio na vidjelo vrijedno je istaknuti Vincenza Komnena s kraja 16. stoljeća te članove franko-flamanske glazbene obitelji Courtoys (Courtois) koji su ostavili veliki trag u Dubrovniku na području glazbene umjetnosti. U razdoblju renesanse Demović podsjeća na književnika Marina Držića za kojega se zna da je svirao nekoliko instrumenata i da je glazba bila utkana u njegove komedije. Demović smatra da je "Atalanta", prva opera u Dubrovniku, izvedena prije Velike *trešnje*, točnije 1629. godine, u stilu kakav je u to vrijeme bio popularan u Italiji. Libreto je napisao Junije Palmotić.

U Velikoj *trešnji*, prema kazivanju kroničara, a tako navodi i Demović, nestali su najljepši koralni kodeksi na svijetu. Katedrala kao središte duhovnog života grada biva porušena, a njezinu ulogu preuzimaju druge crkve, dok se u samostanima intenzivira glazbena produkcija i reprodukcija. Posvećenjem nove katedrale ona ponovno postaje duhovno središte, a time se uvode svojevrsna mjerila kvalitete glazbe. Prema popisu koji donosi autor u drugom svesku nalazimo brojne orguljaše i pjevače, koji su djelovali i nastupali u Dubrovniku tog vremena. Posebno mjesto zauzimala je katedralna kapela, a uz koncerte duhovne glazbe taj plemeniti prostor poslužio je i za prve simfonijske koncerte, dok se među kapelnicima posebno isticao Antonio Santorno, kako donosi Demović. Veliku ulogu u sistematskom studiranju glazbe imao je Isusovački kolegij. Osnovala se glazbena škola i pojavili su se prvi udžbenici iz glazbe. U razdoblju 18. stoljeća prikazani su najvažniji skladatelji iz razdoblja Republike - Luka Sorkočević i njegov sin Antun, Ivan Mane Jarnović, Domenik Antonietti - kojima je Demović posvetio veliki dio knjige, analizirajući im djelo te donoseći i njihove životopise. Posvetio je pažnju i manje poznatim glazbenicima poput Jelene Pucić-Sorkočević, prve hrvatske skladateljice solo-pjesama. To je vrijeme kada u Dubrovnik često dolaze gostujuće operne grupe, koje autor također sve imenuje. Ukinućem Dubrovačke Republike i francuskom okupacijom nije samo izgubljena samostalnost i sloboda Dubrovnika, već je zaustavljen i bogati glazbeni život. Demović navodi glazbene institute i institucije čiji je rad bio zabranjen, a nekadašnji glazbeni sjaj nikad više poslije toga nije obnovljen. Dakle, glazbenicima je u tom razdoblju suženo područje djelovanja, a jedina svijetla točka je to što se uz njihovu inicijativu osniva teatar. Nakon Bečkog

kongresa 1815. Dubrovnik pada pod austrijsku vlast, koja ga pretvara u gotovo pravu provinciju. Tijekom pola stoljeća austrijske vlasti nije došlo do značajnijih pozitivnih pomaka u glazbenom životu i kulturi Dubrovnika. Međutim, građani su se počeli sami organizirati, pa tako Vladislav Gučetić (Gozze) u svojoj palači 1832. otvara kazalište, u kojem su se održavale predstave i koncerti. Demović je uočio da 50-ih godina 19. stoljeća dolazi do zbližavanja građanstva i vojnih glazbenika, posebno kapelnika vojne glazbe, koji su počeli podučavati dubrovačku mladež, što je uz sviranje raznih instrumenata imalo važne pozitivne posljedice za kulturni život grada. U knjizi se navode sve glazbene grupacije odnosno društva koja su djelovala u 19. stoljeću u Dubrovniku, kao i osobe koje su u tome sudjelovale. Potomci nekih od tih glazbenika još i danas žive u Dubrovniku. Posebno poglavlje donosi glazbeno-društveni život Dubrovčana, kao što je muziciranje u salonima privatnih kuća, osnivanje građanske glazbe, kao i muziciranje u okolici grada. Uz orgulje i orguljaše u Dubrovniku i okolici, autor je značajan prostor trećeg sveska posvetio predcecilijanskom tradicijskom pjevanju u dubrovačkoj katedrali. Vrlo je lijepo i detaljno opisano i glazbeno školstvo, kao važan dio pedagoške i glazbene kulture. Također, nekoliko poglavlja posvećeno je folkloru i plesovima iz razdoblja Republike pa do 20. stoljeća, koji predstavljaju veliko bogatstvo tradicijske glazbe dubrovačkog kraja. Demović navodi i gostovanje virtuozu i pjevača koji su dolazili u Dubrovnik, što je u 19. stoljeću u razdoblju do Prvog svjetskog rata značajno obogaćivalo glazbeni život Dubrovnika. Četvrti svezak knjige, najbliži nama, obuhvaća građu od 1918. do 1944. Nakon završetka Prvog svjetskog rata ponovno svjedočimo procvatu glazbene umjetnosti u Dubrovniku. Najveći događaj za glazbeni i kulturni život bilo je osnivanje Dubrovačke filharmonije koja, kako piše Demović, kvalitetom nije puno zaostajala za Zagrebačkom filharmonijom, pa se u svijetu pisalo o “dubrovačkom zvuku” filharmonije. Osim opširnog dijela o Dubrovačkoj filharmoniji autor opisuje i rad Dubrovačkog kurorkestra kao i Orkestra Hrvatskog glazbenog zavoda. To je vrijeme kad se osnivaju pjevačka društva, a najznačajnija su: Hrvatsko pjevačko društvo “Dubrava”, Hrvatsko pjevačko društvo “Gundulić”, Crkveni pjevački zbor i Srpsko pjevačko društvo “Sloga”. U gradu djeluje nekoliko limenih glazbi, otvaraju se privatne glazbene škole, Glazbeni zavod i Glazbena matica, koja je obuhvaćala sve dubrovačke ansamble. Detaljno su navedeni koncerti i razne manifestacije u vezi s glazbom, koje su se održale u Dubrovniku. Demović dokumentirano izlaže i o začecima Dubrovačkog festivala, što se dogodilo prije Drugog svjetskog rata. Početkom Drugog svjetskog rata dosta se toga mijenja jer mlađi

muškarci odlaze u boj, ali i u to ratno vrijeme glazbeni život traje, domaći glazbenici i skladatelji nisu zamukli. Važnu ulogu u tome imala je Radiopostaja Dubrovnik, kao i ženski članovi hrvatskih pjevačkih društava i, naravno, vojne glazbe, posebno Dubrovačka domobranska posadna glazba. Sve navedeno samo su glavne naznake onoga o čemu piše Demović u “Velikoj povijesti dubrovačke glazbe”.

Ovo djelo karakterizira najviša stručna i znanstvena razina, a autor se u proučavanju i interpretaciji građe koristi najsuvremenijim muzikološkim metodama. Narativni dio knjige sadržava opise arhivskih dokumenata, ali i njihove prijepise. Knjigu upotpunjuju brojne bilješke, citati, slikovni prilozi te indeks imena. Dijelovi knjige koji pokrivaju starija razdoblja sadržavaju notne zapise transkribirane u suvremenu notaciju, a u prva dva sveska uočljivo je da glazbena paleografija odgovara onoj europskoj. Napose su zanimljivi faksimili originalnih notnih zapisa svih neumatskih predložaka iz razdoblja od 10. do 14. stoljeća (prvi svezak). Budući da su mnogi originalni dokumenti u lošem stanju, objavom u ovim knjigama zauvijek su sačuvani.

Četverosveščana knjiga “Velika povijest dubrovačke glazbe” don Miha Demovića kapitalno je djelo koje je obogatilo naše dosadašnje znanje o prošlosti dubrovačke glazbe, a time i hrvatske glazbene kulture. Ukazuje nam na činjenicu da dubrovačka glazbena baština počiva na zapadnoeuropskim glazbenim zasadama i da s njom čini veliku glazbenu europsku obitelj, pa je stoga iznimno vrijedno i važno ne samo za kulturnu povijest Dubrovnika, nego i za kulturnu povijest Hrvatske kao dijela europske kulture.

Jelena Panić Grazio